

Vladimir Sekulić

DOPRINOS PROF. RUDOLFA FILIPOVIĆA NASTAVI GRAMATIKE
ENGLSKOG JEZIKA

UDK 371.3:802.0-5:929

Prethodno priopćenje. Primljeno 1. 12. 1986.

Prof. Rudolf Filipović je jedan od malobrojnih naučnika koji pored svojih plodnih i svestranih lingvističkih istraživanja mnogo doprinosi nastavi stranih jezika, posebno engleskog, i u okviru toga nastavi gramatike engleskog jezika. Uvijek savremen i aktuelan, on u žiži ere gramatičko-prevodnog metoda prevazilazi nedostatke gramatičko-prevodnog metoda, ne upada u ograničenosti tada nastupajućeg direktnog metoda i nadživljava jednostranosti kasnijeg komunikativnog pristupa. Njegovi brojni radovi, naučno fundirani i pionirski, kontinuirano unapređuju nastavnu praksu i utiru puteve drugim istraživačima.

U nastavi stranih jezika stav prema obradi gramatike, obično se nalazi u osnovi predavanja i učenja stranog jezika. U stvari, u zavisnosti od toga većinom se konstituiše pristup ili metod nastave stranog jezika, bilo da se gramatika favorizuje (kao u gramatičko-prevodnom metodu), bilo da se negira (kakav je slučaj s direktnim metodom). Tako je bilo u prošlosti, slično je i danas. Način učenja stranog jezika se upravlja prema gramatici kao orijentiru. Podsjetimo se čak i na najsvježije primjere funkcionalnog pristupa, gdje se programi koncipiraju prema tome da li će elementi programa biti gramatičke strukture ili funkcije, ili gdje se u obradi traži put usklađivanja gramatičkih struktura prema funkcijama. Naravno, u ovome se često pretjeralo, a katkad je dolazilo i do ekstremnih slučajeva, zbog čega se kod nastupajućih tendencija koje su donosile dosta novog izostajali neki značajniji uspjesi. Novine su se obično nekritički prihvatile i neproučene prenosile u našu praksu, pa je zbog toga nastava, umjesto da dobija, često gubila. I u nekim sredinama i okolnostima gdje su unapređivale nastavu kod nas je dolazilo do ozbiljnijih promašaja.

Za razliku od te uobičajene prakse, prof. Rudolf Filipović je jedan od rijetkih naučnika koji je svoju veoma plodnu i raznovrsnu naučnu lingvističku aktivnost proširio i na nastavu stranih jezika, posebno engleskog. Njegovi naučni doprinosi uvijek se reflektuju i na ovu oblast; tu se pored ostalog osjeća i njegov osobit doprinos nastavi gramatike, ne samo na univerzitetskom nivou, i ne gramatike radi gramatike, već i u sklopu učenja jezika kao sredstva koje pomaže da se na stranom jeziku uspješno komunicira. Njegova lingvistička istraživanja, u svakom periodu veoma savremena, doprinose poboljšanju nastavne prakse.

Još 1946. godine štampan je Filipovićev prvi udžbenik engleskog jezika *First English Book*, odmah poslije uvođenja engleskog jezika u škole u Hrvatskoj 1945/46. godine.¹ Već u tom udžbeniku osjeća se nov prilaz gramatici, različit od tadašnje uobičajene obrade: u njemu se ne vrši gramatička analiza, već se gramatika obrađuje, reklo bi se, uzgredno i nesvjesno. Umjesto pravila daju se karakteristični primjeri kroz koje se savladava gramatička struk-

¹ Rudolf Filipović, *First English Book*, Nakladni zavod Hrvatske, Zagreb, 1946.

tura. To omogućava učenicima da se lakše i brže usmjeravaju ka konverzaciji, jer čas ne protiče u obilnom gramatiziranju, već se gramatika savladava kroz upotrebu. Međutim, ovdje nije izostala sistematičnost, kakav je slučaj u ortodoksnoj direktnoj metodi, već se gramatičko gradivo planira, vrši se suprotna selekcija i gradiranje gramatičkih struktura. Predviđaju se i koncizna uputstva gdje je potrebno, kao i odgovarajuće vježbe za njihovo što solidnije savladavanje.

U početnoj nastavi, u obradi izgovora, koja je u to vrijeme uglavnom zanemarena, učenici prvo privikavaju sluh, pa se tek uvode u izgovor engleskih glasova, a čitanje, kao i pisanje, koje slijedi nakon toga, ostavljaju se za kasnije, što ne znači da se čitanju i pisanju ne poklanja odgovarajuća pažnja. Naprotiv, čitanje se, uz izgovor, smatra veoma važnim. Ovim Filipović, pored toga što prevazilazi nedostatke gramatičko-prevodnog metoda, ne upada u ograničenosti tada nastupajućeg direktnog metoda, koji pored odsustva sistematičnosti u obradi gramatičkih struktura, zapostavlja i značaj čitanja u nastavi stranog jezika. Filipović ističe i značaj korišćenja fonetske transkripcije kao neophodnog sredstva za savladavanje izgovora, pogotovu kod jezika koji imaju komplikovanu ortografiju kao što je engleski. Ukazuje na razliku između engleskih i naših glasova, kako bi se olakšale teškoće u njihovom savladavanju. Time već tada, kao i u kasnijim radovima, Filipović anticipira »kontrastivnu analizu«. Prof. Filipović se zalaže za to da se obrada izgovora nastavi i kasnije u toku čitavog školovanja, a ne samo u početnoj nastavi. Nastava izgovora pored obrade glasova treba da obuhvati akcenat, ne samo riječi već i rečenica, ritam i intonaciju, kako bi se učenici što bolje osposobili da se korektno izražavaju i razumiju stranca. Ovdje prof. Filipović skreće pažnju na značenje jakih i slabih slogova u nastavi izgovora, što se uglavnom ispuštalo iz vida. Riječi se ne uče napamet i izdvojeno, niti se ispituju izolovano, već se savladavaju kroz određene vježbe u kontekstu. Te se vježbe sprovode na engleskom jeziku, pa se tako uz savladavanje novih riječi i izraza, vježba sluh i savladava izgovor. Sve ovo zajedno upućuje na još jedan Filipovićev značajan doprinos, a to je otvaranje širokog prostora za upotrebu govornog jezika.

U udžbeniku *Let's Speak and Read English*, što ga je napisao zajedno sa Vladimirom Ivirom i Zvonkom Filipović, a namijenjen je nastavi drugog stranog jezika u gimnazijama, takođe su primijenjena i još više su došla do izražaja moderna načela nastave stranog jezika, po kojima se primat takođe daje slušanju i govoru, umjesto čitanju i prevođenju i gramatičkoj analizi, što je još uvijek dominiralo u tadašnjoj nastavi.² I ovdje, slično audiovizuelno-strukturalno-globalnom metodu, kojem Filipović daje svoj doprinos, posebno nastavi engleskog jezika, strukture se prezentiraju uz slike i snimljene zvučne materijale. Nastavnik kroz pitanja i odgovore, zajedno sa učenicima utvrđuje gramatičku strukturu, koja se obrađuje. Ako je potrebno, daju se objašnjenja, koncizna i kratka. Uz to, gramatičke strukture su sistematizovane na kraju lekcije, tako da se pregledno, lako i brzo mogu upoznati. U usmenoj obradi, u dijalogu i tekstu, čitanju i pisanju, i posebno u vježbama, učenici u vezanom govoru uvježbavaju gramatičke strukture. Izgovor se savladava u misaonim cjelinama, s akcentom, ritmom i intonacijom. Kod glasova koji

² Rudolf Filipović, Zvonka Filipović, Vladimir Ivir, *Let's Speak and Read English I, II*, Školska knjiga, Zagreb, 1967.

su teži za izgovor organizuju se pojedinačne vježbe ili vježbe minimalnih parova, kako bi se oni što bolje uočili i uvježbavali. Nove riječi su sistematizovane prema karakterističnim glasovima, tako da pored učenja značenja riječi, učenici uporedo učvršćuju izgovor. Inače, značenje riječi se uglavnom savladava u kontekstu.

Udžbenici namijenjeni nastavi, pogotovu u srednjim školama, prate i Filipovićeve školske gramatike, pedagoški usmjerene. Godine 1951. Školska knjiga je izdala *Gramatiku engleskog jezika*, veoma preglednu i sistematičnu, prikladnu i primjerenu uzrastu i znanju učenika, koja pomaže da se osnovni cilj: obučiti učenike da se samostalno služe govornim jezikom u odgovarajućim situacijama, što bolje postigne.³ Ova gramatika je komplementaran prilog u ostvarivanju tog cilja i treba učenicima da obezbijedi veću gramatičku tačnost. Posebno treba istaći Filipovićeve školske gramatiku *An Outline of English Grammar*, izdatu prvi put 1954. godine.⁴ Pored već pomenutih vrijednosti njegove *Gramatike engleskog jezika*, ona obiluje i još nekim dodatnim vrijednostima. Veoma je sažeta, jasna, ilustrativna i laka za razumijevanje. Smatra se da su najvrednije školske gramatike koje se odlikuju jasnoćom i konciznošću, pa ako se polazi od tih kriterija, Filipovićeve gramatika *An Outline of English Grammar* najbolje zadovoljava ove zahtjeve.

Profesor Filipović 50-ih godina upoređuje elemente gramatičkih struktura maternjeg i engleskog jezika koji su našli mjesta u udžbenicima: *Engleski izgovor* (1954),⁵ u već pomenutoj praktičnoj gramatici *An Outline of English Grammar* i u nekoliko svezaka *Deskriptivne gramatike engleskog jezika*.⁶ To je već tada, u stvari, predstavljalo kontrastiranje engleskog i srpskohrvatskog jezika. Uočavajući značaj kontrastivne analize, ne samo iz naučnih razloga već i za pedagoške potrebe, Filipović, kao što znamo, organizuje opsežan *Projekt kontrastivne analize hrvatskog ili srpskog i engleskog jezika* koji je već dao značajne rezultate za nastavnu praksu. Pedagoški aspekt ove kontrastivne analize, zajedno sa proučavanjem analize grešaka treba još više, s naučnog aspekta, da unaprijedi nastavu engleskog jezika.

Filipović ukazuje na mjesto stilova u nastavi stranih jezika, na njihovu strukturu, vokabular i posebno na izgovor.⁷ U vrijeme kada se preporučuje kolokvijalni stil, on skreće pažnju i na ostale za potpunije savladavanje stranog jezika. Upravo danas, mnogo godina poslije toga, stilovi odnosno registri uopšte, i u nastavi stranih jezika posebno, postaju vrlo aktuelni.

U vrijeme zenita strukturalizma u lingvistici, bihejviorizma u psihologiji i audiolingvalnog metoda u učenju stranih jezika, kada se nastava stranog jezika svodila na mehaničko memorisanje jezičkih obrazaca, prof. Filipović, potpomognut svojim uvidom u naučna dostignuća lingvistike i drugih srodnih nauka i svojim istraživanjima, predlaže pet faza u procesu učenja stranog jezika: fazu prepoznavanja, oponašanja, ponavljanja, variranja i selekcije, čime se prevazilaze ograničenosti audiolingvalnog i drugih metoda, jer ove faze omogućavaju učenicima da se osposobe da generišu strukture, da ih restrukturiraju, automatizuju i upotrebljavaju u komunikaciji u prikladnim

³ Rudolf Filipović, *Gramatika engleskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1951.

⁴ Rudolf Filipović, *An Outline of English Grammar*, Školska knjiga, I izdanje, Zagreb, 1954.

⁵ Rudolf Filipović, *Engleski izgovor*, Sveučilište Zagreb, I izdanje, Zagreb, 1954.

⁶ Rudolf Filipović, *Deskriptivna gramatika engleskog jezika*, Sveučilište Zagreb, Zagreb, 1960—1966.

⁷ Rudolf Filipović, *Kontakti jezika u teoriji i praksi*, Školska knjiga, Zagreb, 1971, str. 49.

situacijama.⁸ I kasnije, pojavom novih tendencija i trendova kao što je komunikativni pristup, gdje se ponegdje težište pretjerano prebacuje na izvjesne aspekte procesa savladavanja stranih jezika, na komunikativnost, na primjer, a zaboravljaju putevi koji vode do nje, pomenuta načela, odnosno faze prof. Filipovića nadživljavaju i ovu etapu.

Njegovi doprinosi u nastavi stranih jezika daleko prelaze šture navode u ovom osvrtu, koji se uglavnom bazirao na doprinosima prvenstveno nastavi gramatike, u nastavnoj praksi u našim školama. Inače, pored svog bogatog naučnog opusa u lingvistici, prof. Filipović je objavio brojne radove u nas i u inostranstvu o nastavi stranih jezika i obradi gramatike engleskog jezika. Ovi radovi su pionirski i utiru puteve drugim istraživačima koje on nesebično podstiče i svesrdno pomaže. Njegove ideje i načela se stalno razrađuju u svim krajevima naše zemlje, što je dragocjeno za unapređenje nastave stranih jezika na širokom planu. Doprinosi prof. Filipovića su postojani i nezaobilazni, ne samo u lingvistici i primijenjenoj lingvistici, nego i u predavanju i učenju stranih jezika, i naravno zajedno sa tim i u nastavi gramatike. Filipovićev duh i dio njega je u svima nama.

PROF. RUDOLF FILIPOVIĆ'S CONTRIBUTION TO
THE TEACHING OF ENGLISH GRAMMAR

Summary

Professor Rudolf Filipović is one of the rare linguists who has besides his research in linguistics and other related fields contributed much to the teaching and learning of English as a foreign language and within it to the teaching and learning of its grammatical structure.

⁸ Ibid, str. 23 — 26.